

การประเมินศักยภาพพื้นที่เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชาวนา ชุมชนวังอ่าง จังหวัดนครศรีธรรมราช

The Evaluation of Wang Ang Community Potential to Develop Farmer Tourism, Nakhon Si Thammarat Province

วัชร ชัยเขต ¹	Wachara Chaiyakheth
คัมภีร์ ทองพูน ²	Kumpee Thongpoon
นิตติยา ทองเสนอ ³	Nittiya Thongsanoer
สรชา สมวาทิ ⁴	Soracha Somwatee
วรางคณา ปะสะสุข ⁵	Warangkana Pasasuk

Received : 27 มีนาคม 2563

Revised : 29 กรกฎาคม 2563

Accepted : 16 กันยายน 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทวิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง
2) เพื่อประเมินศักยภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยววิถีชาวนาชุมชนวังอ่าง และ 3) เพื่อกำหนด

¹ อาจารย์ วิทยาลัยนานาชาติดิษยะศริน มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Lecturer, Didysarin International College, Hatyai University

² อาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Lecturer, Faculty of Political Science, Hatyai University

³ อาจารย์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Lecturer, Hatyai Business School, Hatyai University

⁴ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว

Tourism Business

⁵ ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว

Tourism Business

แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสำรวจข้อมูล และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบประเมินศักยภาพ และแบบบันทึกข้อมูลในการประชุมกลุ่มย่อย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ราษฎรชุมชน แกนนาวนาในชุมชน ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว หน่วยงานภาครัฐ และสื่อมวลชน การสุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า บริบทที่สำคัญของวิถีชีวิตชาวนาของชุมชนวังอ่าง ประกอบด้วย ภูมิปัญญาในการทำนา ประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ ภูมิปัญญาด้านอาหาร และภูมิปัญญาเกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวนา ผลการประเมินศักยภาพพื้นที่ชุมชนวังอ่าง พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง ในภาพรวม อยู่ในระดับน้อย ($\bar{X} = 2.31$) เมื่อศึกษารายด้าน พบว่า ด้านที่มีศักยภาพมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.34$) รองลงมา ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดในการท่องเที่ยว ($\bar{X} = 2.67$) มีศักยภาพในระดับมาก ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 2.40$) และด้านที่พัก ($\bar{X} = 2.00$) มีศักยภาพในระดับน้อย ตามลำดับ และด้านที่มีศักยภาพในระดับน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 1.15$) สำหรับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาของชุมชนวังอ่าง สามารถสรุปได้ 2 ประเด็นหลัก คือ 1) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาภายใต้หลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การเพิ่มองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว และทักษะการให้บริการ และ 2) การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาของชุมชนวังอ่าง เช่น การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และการพัฒนาด้านที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ : การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ท่องเที่ยววิถีชาวนา

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the context of the way of the farmer at Wang Ang community, 2) to evaluate the potential of farmer tourism attraction at Wang Ang community, and 3) to determine the farmer tourism development plan of Wang Ang community. The research tools consisted of the survey form, the in-depth interview form, the potential assessment form, and the data record form. The sample is consisting of the philosopher, the leaders of the farmer, the government agency, and the tour operator. The purposive sampling was used to select the sample of the research.

It was found that the important context of farmers in the Wang Ang community consisted of the wisdom of rice planting, belief and tradition, the wisdom of food and other wisdom that related to the farmer. The result of potential evaluation found that the overall potential of farmer tourism of Wang Ang community was at a low level ($\bar{x} = 2.31$). However, the study of each dimension found that the activity dimension is at the highest level ($\bar{x} = 3.34$) following by the attraction dimension at a high level ($\bar{x} = 2.67$), the dimension of accessibility ($\bar{x} = 2.40$), and the dimension of accommodation ($\bar{x} = 2.00$) was at a low level. The lowest potential was the amenity dimension ($\bar{x} = 1.50$).

The tourism development plan can be divided into two main issues; 1) the development of the human potential of the community to manage the tourism under Community Base Tourism concepts such as increasing of the knowledge of tourism management and service skill, and 2) the development of the farmer tourism destination of Wang Ang

community such as the development of the activity, facilities and the accommodation to support the tourist.

Keywords : Potential Evaluation, Tourism Destination Development, The Way of Famer Tourism

บทนำ

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวถือเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจากสามารถสร้างรายได้มหาศาลให้แก่ประเทศ โดยจากรายงานภาพรวมของการท่องเที่ยวในครึ่งปี พ.ศ. 2562 พบว่า การท่องเที่ยวสร้างรายได้กว่า 1 พันล้านบาท (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) นอกจากนี้ยังมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชน เช่น เคมเปญท่องเที่ยวเมืองรอง หรือนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีไทย โดยมุ่งเน้น 3 ประเด็นหลัก คือ ประการแรกใช้วิถีการกินนำไปสู่การสัมผัส (Local Experience) ประการที่สอง การสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยเนื้อหา และประการที่สาม การสร้างกระแสใจสิ่งแวดล้อม และเพิ่มเรื่องชูอัตลักษณ์เมืองรอง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2562)

จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญในหลาย ๆ ด้าน มีการค้นพบวัตถุโบราณ และหลักฐานทางโบราณคดีอื่น ๆ หลายอย่าง ในขณะที่สถานการณ์การท่องเที่ยว จังหวัดนครศรีธรรมราชได้ถูกกำหนดให้เป็น 1 ใน 12 เมืองรองตามนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยัง พบว่า ในปี พ.ศ. 2561 จังหวัดนครศรีธรรมราชมีรายได้จากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองกว่า 1,225 ล้านบาท ซึ่งเป็นอันดับที่ 2 ของประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2562) สำหรับจังหวัดนครศรีธรรมราช มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง เช่น วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อุทยานแห่งชาติเขาหลวง บ้านคีรีวง หรืออ่าวขนอม เป็นต้น อย่างไรก็ตามนอกจากแหล่งท่องเที่ยวกระแสหลักแล้ว วิถีชีวิตของชาวนครศรีธรรมราชยัง

ถือเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความน่าสนใจ เนื่องจากจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้นมีทรัพยากรที่หลากหลาย เช่น วิถีประมงของคนชายฝั่ง วิถีชาวสวน และวิถีชาวนา โดยเฉพาะพื้นที่ลุ่มแม่น้ำปากพนัง

วิถีชาวนา ถือเป็นอาชีพที่อยู่คู่ผืนแผ่นดินไทยมาแต่โบราณ การทำนาของประเทศไทยนั้นกระจายอยู่ทั่วประเทศ สำหรับในพื้นที่ภาคใต้บริเวณลุ่มแม่น้ำปากพนังถือเป็นหนึ่งในพื้นที่สำคัญในการเพาะปลูกข้าว ซึ่งในอดีตพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังถูกเปรียบเสมือนเมืองอู่ข้าวอู่น้ำที่สำคัญของภาคใต้ที่สามารถผลิตข้าวส่งออกไปขายต่างประเทศจนมีฐานะเศรษฐกิจที่รุ่งเรือง ประชาชนในพื้นที่มีความกินดีอยู่ดี ดังปรากฏหลักฐานโรงสีไฟผลิตข้าว (โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2552)

ชุมชนวังอ่าง ตั้งอยู่ในอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งถือเป็นหนึ่งในพื้นที่ในลุ่มน้ำปากพนัง มีลักษณะของพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบริเวณที่ลาดเชิงเขา ที่ราบ และที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใสเป็นแหล่งน้ำหลักในพื้นที่ ส่งผลให้ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนวังอ่างประกอบอาชีพเชิงเกษตรกรรม ได้แก่ สวนยาง สวนปาล์ม สวนผลไม้ตามฤดูกาล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำนา ซึ่งจะหมุนเวียนไปตามฤดูกาล การทำนาของชุมชนวังอ่างนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีทั้งที่ดอน ที่ราบ และที่ลุ่ม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการทำงานของชุมชนวังอ่างซึ่งถือเป็นหนึ่งในพื้นที่ปลูกข้าวที่สำคัญอีกพื้นที่หนึ่งของลุ่มน้ำปากพนัง เป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ของชาวนา

จากนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นการนำเสนอประสบการณ์การท่องเที่ยวที่ลึกซึ้งแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งประเทศไทยถือว่ามีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยหนึ่งในนั้น คือ วิถีชีวิตเกี่ยวกับการเกษตรกรรม ซึ่งถือว่าประเทศไทยเองมีความหลากหลายของอาชีพเกษตรกรรมที่สามารถพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถมอบประสบการณ์ที่ลึกซึ้งได้เป็นอย่างดี ทั้งเรื่องของวิถีประมงพื้นบ้าน การทำสวนผักผลไม้ และวิถีการทำนา

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การนำวิถีชีวิตชาวนามาพัฒนาเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยว ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนอกจากจะสามารถสร้างรายได้เสริมให้กับชาวนา ในอนาคตแล้ว ยังเป็นการสร้างมูลค่าให้กับวิถีชีวิตชาวนา ภูมิปัญญาต่าง ๆ เพื่อให้คนรุ่นหลัง เห็นคุณค่าและร่วมกันรักษาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการตอบสนอง นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มุ่งหวังให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์ การท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังนั้น การศึกษาประเมินศักยภาพ พื้นที่ชุมชนวังอ่างเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนา ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงเป็นการเตรียมพร้อมชุมชนสำหรับการดำเนินการด้านการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองความต้องการ ประสพการณ์ของการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาได้อย่างดียิ่ง

วัตถุประสงค์

การประเมินศักยภาพพื้นที่ชุมชนวังอ่างเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนา ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทวิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง
2. เพื่อประเมินศักยภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง
3. เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง

การทบทวนวรรณกรรม

การประเมินศักยภาพพื้นที่เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนา ชุมชนวังอ่าง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการศึกษาและทบทวนวรรณกรรม ดังนี้

1. วิถีชีวิตชาวนา

วิถีชีวิตชาวนา หมายถึง วิถีชีวิตของผู้ที่ประกอบอาชีพทำนา โดยมีการทำนาในรูปแบบต่าง ๆ ตามลักษณะของภูมิประเทศ รวมถึงการสืบทอดภูมิปัญญา ความเชื่อ

และพิธีกรรมต่าง ๆ ในการทำนา กระทรวงวัฒนธรรม (2559) ได้อธิบายไว้ว่า ข้าวถือเป็นอาหารหลักที่เลี้ยงชีวิตคนไทยมาแต่โบราณ ความสำคัญของข้าวจึงเปรียบได้กับของศักดิ์สิทธิ์ที่ต้องให้ความเคารพ ดังนั้น จึงต้องปฏิบัติต่อข้าวด้วยความกตัญญูคุณ และเมื่อใดที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับข้าว เช่น ข้าวตั้งท้องหรือจะเกี่ยวข้าว ต้องขอขมาต่อต้นข้าวทุกครั้ง ผ่านภูมิปัญญาและความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จนเกิดเป็นพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ตอบสนองด้านจิตใจของชาวนา นอกจากนี้ กรมการข้าว (2559) ได้อธิบายวิธีการปลูกข้าวของประเทศไทย ซึ่งในปัจจุบันมีการแบ่งวิธีการปลูกข้าวอยู่ 4 วิธี คือ การปลูกข้าวนาดำ การปลูกข้าวนาหว่าน การปลูกข้าวนาไร่ และการปลูกข้าวนาขึ้นบันได ซึ่งการปลูกข้าวในแต่ละวิธีก็จะขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่นั้น ๆ เช่น ในพื้นที่ราบลุ่มก็จะมีการปลูกข้าวแบบข้าวนาหว่านหรือข้าวนาดำ ส่วนในพื้นที่สูง หรือบนดอยก็จะปลูกข้าวแบบข้าวไร่หรือข้าวนาขึ้นบันได

ดังนั้น จากการทบทวนข้างต้นสรุปได้ว่า วิถีชาวนา หมายถึงวิถีชีวิตของผู้ที่ประกอบอาชีพทำนา โดยมีการทำนาในรูปแบบต่าง ๆ ตามลักษณะของภูมิประเทศ รวมถึงการสืบทอดภูมิปัญญา ความเชื่อ และพิธีกรรมต่าง ๆ ในการทำนา

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

2.1 การพัฒนาการท่องเที่ยว

วิทยากร เชียงกุล (2527) วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2532) และชัยวัฒน์ เอื้อประเสริฐ (2549) ได้อธิบาย การพัฒนา หมายถึง การรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลง โดยมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้าเพื่อดำเนินการไปในแนวทางที่ตนต้องการ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความกินดีอยู่ดี ความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมและจิตใจอย่างสงบสันติ ซึ่งขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกาย ทั้งยังรวมความไปถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของคุณภาพชีวิต

ภูมินทร์ ยุคุณธร (2544) ภาณุรังษี เดือนไธสง (2550) ได้อธิบายการพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง แนวทางการดำเนินงานและจัดการด้านต่าง ๆ ของการท่องเที่ยว

เพื่อส่งเสริม ปรับปรุง รักษาและฟื้นฟูสภาพการท่องเที่ยว เช่น ด้านแหล่งท่องเที่ยว ด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านองค์กรและการบริหาร เป็นต้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นและเอื้อต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว

สุรศักดิ์ แก้วอ่อน และคณะ (2562) และสุวภัทร ศรีทองแสง และคณะ (2561) ได้อธิบายแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) การพัฒนาในเชิงพื้นที่ โดยการสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของเอกลักษณ์พร้อมสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นที่มีนวัตกรรมต่อยอดสร้างสรรค์ สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นทำการตลาดเสนอแก่นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม ตลอดจนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ไปจนถึงป้ายสื่อความหมายที่แหล่งท่องเที่ยวควรจะมี 2) การพัฒนาในเชิงการจัดการสร้างมาตรการรองรับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้กลมกลืนกับเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และส่งเสริมความร่วมมือในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ด้านกิจกรรม มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชน ตลอดจนจัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวหลัก 3) การพัฒนาเชิงการมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ชุมชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่มีส่วนร่วมในการวางแผน ประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว การรับผลประโยชน์ และการอนุรักษ์ ตลอดจนภาครัฐและเอกชนควรมีงบประมาณหรือกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยว และ 4) การพัฒนา กิจกรรมการท่องเที่ยว ยกย่องกิจกรรมการท่องเที่ยวและระบบสื่อความหมายโดยมีส่วนร่วมของคนในชุมชน มุ่งเน้นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถลงมือทำ สร้างสัมพันธ์อันดีงามระหว่างชุมชนเจ้าของกิจกรรม และนักท่องเที่ยว เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบเรียนรู้และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เช่นเดียวกับ มณีรัตน์ สุขเกษม (2559) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ด้านการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น 4) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 5) ด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก และ 6) ด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

2.2 องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

Dickman (1997) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าด้านการท่องเที่ยว มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน (5A's tourism) ได้แก่ 1) สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) ถือเป็นองค์ประกอบหลัก เพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ณ สถานที่นั้น แหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ทะเล น้ำตก ภูเขา ถ้ำ เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น วัด มัสยิด โบสถ์ กำแพงเมือง พระราชวัง เป็นต้น นอกจากนี้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชน ก็สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวได้ 2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) เป็นปัจจัยหลักของการท่องเที่ยว ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าถึงสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้นได้ เป็นบริการที่สามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกระดับ เช่น ระบบขนส่งยานพาหนะ ป้ายบอกทาง ท่าเรือ เป็นต้น 3) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) หมายถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานต่อนักท่องเที่ยว เช่น สาธารณูปโภค น้ำ ไฟ โทรศัพท์ ห้องสุขา และสิ่งอำนวยความสะดวกที่นักท่องเที่ยวมีความจำเป็นต้องใช้ เช่น สถานพยาบาล ตู้เอทีเอ็ม สัญญาณโทรศัพท์ ร้านสะดวกซื้อ การบริการในกรณีฉุกเฉิน เป็นต้น 4) ที่พัก (Accommodation) รูปแบบของที่พักรวมความหลากหลายในปัจจุบัน โรงแรม รีสอร์ท โมเต็ล โฮมสเตย์ บ้านพักอุทยาน จุดบริการกางเต็นท์ เป็นต้น และ 5) กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว (Activity) หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถทำได้ในแหล่งท่องเที่ยว เช่น เดินป่า เที่ยวถ้ำ ปลูกกล้วยน้ำพายเรือ สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เลือกซื้อสินค้า เป็นต้น

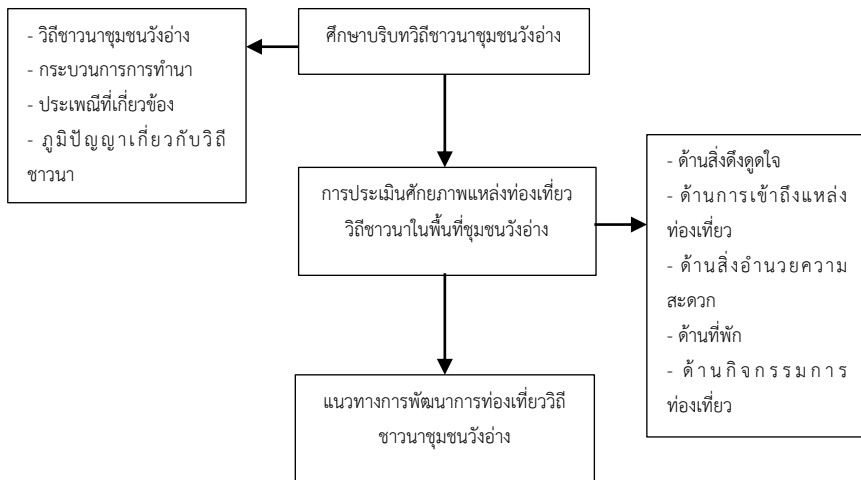
2.3 การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยว

การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวเป็นการประเมินเพื่อแสดงถึงคุณลักษณะขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวว่ามีศักยภาพมากน้อยเพียงใด เหมาะสมสำหรับการพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือไม่ การประเมินศักยภาพขององค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวตามแนวคิดของ Dickman นั้นประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก

(5A's tourism) คือ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านที่พัก และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว สำหรับการประเมินคุณภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวานาซึ่งถือเป็นรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีกรอบแนวคิดและการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งนอกจากจะพิจารณาจากองค์ประกอบของการท่องเที่ยว 5 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านความดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ปัจจัยด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยด้านความหลากหลายของกิจกรรม และปัจจัยด้านที่พัก ร่วมกับมุมมองด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืน 5 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ปัจจัยด้านแหล่งเรียนรู้ทางการเกษตร ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและความเข้มแข็ง ปัจจัยความมีมิตรจิต และปัจจัยด้านความปลอดภัย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2553) ซึ่งได้ปรับใช้โดยการกำหนดตัวชี้วัดย่อยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นพอสรุปได้ว่า การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวานาในครั้งนี้ ซึ่งถือเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีการประเมินศักยภาพตามองค์ประกอบของการท่องเที่ยว 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านที่พัก และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การประเมินศักยภาพพื้นที่ชุมชนวังอ่างเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชาวนา ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรวิจัย กลุ่มตัวอย่าง

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) แกนนำชุมชนที่ประกอบอาชีพทำนาซึ่งเป็นตัวแทนของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำนาในชุมชนวังอ่าง จำนวน 8 คน 2) ปราชญ์ชุมชน บุคคลซึ่งมีความรู้ ความชำนาญ เกี่ยวกับภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชาวนา สามารถถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชาวนา ได้อย่างเหมาะสม จำนวน 1 คน 3) ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว จำนวน 3 คน 4) หน่วยงานภาครัฐ

ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 1 คน และ 5) สื่อมวลชน จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 แบบสำรวจ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง ใช้ในการรวบรวมข้อมูลบริบทวิถีชีวิตชาวนาในพื้นที่ชุมชนวังอ่าง รวมถึงทรัพยากรต่าง ๆ ที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนา โดยผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 9 คน ได้แก่ ตัวแทนของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำนาในชุมชนวังอ่าง จำนวน 8 คน และ 2) ประชาชนชุมชน บุคคลซึ่งมีความรู้ ความชำนาญ เกี่ยวกับภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวนา สามารถถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชาวนา ได้อย่างเหมาะสม จำนวน 1 คน

2.2 แบบประเมินแบบสังเกตการณ์ ใช้สำหรับการเก็บข้อมูลการประเมินศักยภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง ใช้แบบประเมินแบบสังเกตซึ่งประกอบด้วยตัวชี้วัดศักยภาพขององค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยว 5 ด้าน (5A's tourism) ตามแนวคิดของ Dickman (1997) และเกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2553) โดยเกณฑ์การประเมิน ประกอบด้วย ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ศักยภาพด้านความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility) ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ศักยภาพด้านที่พัก (Accommodation) และศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) โดยได้แบ่งระดับศักยภาพออกเป็น 4 ระดับ ตามเกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้แก่ 4 คะแนน = ระดับมาก 3 คะแนน = ระดับปานกลาง 2 คะแนน = ระดับน้อย และ 1 คะแนน ยังไม่ดำเนินการ ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการสังเกตในพื้นที่ชุมชนวังอ่างและบันทึกลงในแบบประเมินศักยภาพ โดยมีผู้ประเมินจำนวน 6 คน ได้แก่ ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว จำนวน 3 คน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จำนวน 1 คน และ สื่อมวลชน จำนวน 2 คน ทั้งนี้ก่อนการประเมินมีการทำความเข้าใจกับผู้ประเมินในเรื่องของหลักเกณฑ์ และตัวชี้วัดต่าง ๆ ในแบบประเมินศักยภาพ

2.3 การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้ผลการประเมินศักยภาพเป็นฐานข้อมูลที่ใช้ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อยจำนวน 10 คน ได้แก่ 1) แกนนำชุมชนที่ประกอบอาชีพทำนา จำนวน 6 คน 2) ประชาชนชุมชน จำนวน 1 คน 3) หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยว จำนวน 1 คน และ 4) ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว จำนวน 2 คน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลบริบทวิถีชีวิตชาวนาในพื้นที่ชุมชนวังอ่าง คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาจัดหมวดหมู่ตามกรอบที่ได้กำหนดไว้ จัดความเชื่อมโยงตามขั้นตอนและลำดับวิเคราะห์เนื้อหา และสังเคราะห์ข้อมูลตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนา

ในส่วนของการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนา การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาในพื้นที่ชุมชนวังอ่าง โดยมีเกณฑ์การประเมินตามแนวคิด 5's A ได้แก่ ศักยภาพด้านสิ่งดึงดูดใจ ศักยภาพด้านความสะดวกในการเข้าถึง ศักยภาพด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ศักยภาพด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และศักยภาพด้านที่พัก โดยใช้เกณฑ์การการแปลความหมายค่าเฉลี่ย 4 ระดับ ตามแนวคิดของ บุญชุมศรีสะอาด (2546) ดังนี้

$$\begin{aligned}\text{สูตรอันดับภาคขั้น} &= (\text{คะแนนสูงสุด}-\text{คะแนนต่ำสุด})/\text{จำนวนขั้น} \\ &= (4-1)/4 = 0.75\end{aligned}$$

ดังนั้นสามารถอธิบายการแปลความหมายค่าเฉลี่ยได้ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 3.26-4.00 หมายถึง มีศักยภาพมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 2.51-3.25 หมายถึง มีศักยภาพมาก

ค่าเฉลี่ย 1.76-2.50 หมายถึง มีศักยภาพน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.75 หมายถึง มีศักยภาพน้อยที่สุด

4. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

คณะผู้วิจัยทำการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลในด้านข้อมูล (Data Triangulation) และด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) (ชาย โพธิ์สีตา, 2550) ซึ่งถือเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลที่ต่างกัน มาเปรียบเทียบกันเพื่อพิจารณาว่าเมื่อผู้ให้ข้อมูลเปลี่ยนไปข้อมูลจะคงเหมือนเดิมหรือไม่ และใช้วิธียืนยันความถูกต้องข้อมูล (Member Checking) โดยให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละประเด็น โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้นำข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) แกนนำชุมชนที่ประกอบอาชีพทำนา 2) ประชาชนชุมชน และ 3) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มาเปรียบเทียบความถูกต้องของข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่องการประเมินศักยภาพพื้นที่ชุมชนวังอ่างเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนา ตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถอธิบายผลการศึกษตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. บริบทวิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง

บริบทของวิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง สามารถอธิบายได้ดังนี้

1.1 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ชุมชนวังอ่าง อยู่ในเขตการปกครองของอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ห่างจากอำเภอชะอวดไปทางทิศตะวันตกประมาณ 14 กิโลเมตร และตั้งอยู่ห่างจากจังหวัดนครศรีธรรมราช ประมาณ 72 กิโลเมตร ตำบลวังอ่างมีเนื้อที่ประมาณ 101 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันตำบลวังอ่าง มีจำนวนบ้านเรือน 1,648 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากร 7,506 คน

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลเขาพระทอง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลเกาะขันธุ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช และ
ตำบลลานข่อย อำเภอป่าพะยอม จังหวัดพัทลุง

ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลเกาะขันธุ์ อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลน้ำตก อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.2 วิถีชีวิตและความเป็นอยู่

ด้วยลักษณะของพื้นที่ชุมชนวังอ่างส่วนใหญ่เป็นบริเวณที่ลาดเชิงเขา ที่ราบ และที่ราบลุ่มแม่น้ำ มีอ่างเก็บน้ำห้วยน้ำใสเป็นแหล่งน้ำหลักในพื้นที่ ส่งผลให้ประชากรส่วนใหญ่ของชุมชนวังอ่างประกอบอาชีพเชิงเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา สวนยาง สวนปาล์ม และสวนผลไม้ตามฤดูกาล เป็นต้น ซึ่งจะหมุนเวียนไปตามฤดูกาล

1.3 วิถีชาวนาชุมชนวังอ่าง

วิถีชาวนาของชุมชนวังอ่างตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นวิถีชีวิตชาวนาที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน โดยในอดีตจนพื้นที่แห่งนี้มีการทำนาในรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ นาไร่ นาลึก และนาดอน โดยมีข้าวสายพันธุ์พื้นถิ่นมากกว่า 50 สายพันธุ์ โดยข้าวสายพันธุ์ที่นิยมปลูกในพื้นที่ชุมชนวังอ่าง ได้แก่ 1) ข้าวลูกไหนด 2) ข้าวช่อจังหวัด และ 3) ข้าวไข่มดรีน ซึ่งข้าวทั้งหมดจะใช้เวลาในการเพาะปลูกประมาณ 5-6 เดือน โดยชาวบ้านจะเรียกข้าวสายพันธุ์พื้นถิ่นว่า ข้าวหนัก

ชาวนาชุมชนวังอ่างในอดีตมีภูมิปัญญาในการทำนา คือ หากเป็นนาลึกจะปลูกข้าวหนัก อาทิ ข้าวช่อจังหวัด (อายุ 7 เดือน) ข้าวไข่มดรีน (อายุ 6 เดือน) และข้าวเล็บนก (อายุ 5-6 เดือน) เนื่องจากนาลึก จะสามารถเก็บน้ำฝนไว้ได้เป็นระยะเวลายาวนานกว่าพื้นที่นาดอน ซึ่งจะทำให้ข้าวหนักเจริญงอกงามได้ดีในนาประเภทนี้ แต่ปัจจุบันข้าวที่ทำการเพาะปลูกจะเป็นข้าวพันธุ์เบา (ข้าวหอมมะลิพันธุ์ กข. อายุ 3-4 เดือน)

1.4 กระบวนการในการทำนาของชุมชนวังอ่าง

การทำนาของชาวนาชุมชนวังอ่างนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ นาไร่ นาดอน และนาลึก เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่แตกต่างกันทำให้ทำนาในลักษณะ

ที่ไม่เหมือนกัน โดยวิธีการทำนาในชุมชนบ้านวังอ่างมี 3 วิธี คือ นาดำ นาหว่าน และนาไร่ หรือทำนาหน้า ซึ่งการหน้า เป็นวิธีการทำนากับข้าวไร่ ใช้ไม้ไผ่ทรงยาว ปักลงบนพื้นนา เพื่อหย่อนเมล็ดข้าว โดยกระบวนการทำนาของชุมชนวังอ่างสามารถอธิบายได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ฤดูกาลทำนาของชุมชนวังอ่าง

ช่วงเวลา	กระบวนการ
เดือนหก (พฤษภาคม-มิถุนายน)	ชาวนาชุมชนวังอ่าง เริ่มเตรียม ซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำนา เช่น แอก คราด เป็นต้น เมื่อฝนตก รอบแรกของปี ชาวนาเริ่มทำการไถตะ ก่อนเป็นอันดับแรก เนื่องจากน้ำฝนที่ตกลงมาทำให้ดินร่วน การไถประเภทนี้เป็น การไถเพื่อกำจัดวัชพืชที่อยู่ในผืนนาที่ถูกทิ้งไว้หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ หลังจากนั้นจะเริ่มทำการไถแปร เพื่อให้ดินเกิดการร่วนซุยยิ่งขึ้น
เดือนแปด (กรกฎาคม-สิงหาคม)	ชาวนาจะเริ่มหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวลงนา เรียกว่า หว่านรับหัวสา (หัวสา หมายถึง ช่วงก่อนเข้าพรรษา) หลังจากนั้นก็รอให้ข้าวเจริญเติบโตเต็มที่ ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 4-6 เดือน ขึ้นอยู่กับพันธุ์ข้าวที่เพาะปลูก
เดือนยี่-เดือนสี่ (กุมภาพันธ์-เมษายน)	เมื่อข้าวโตเต็มที่ ออกรวงอย่างสวยงาม ชาวนาชุมชนวังอ่าง จะเริ่มเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งการเก็บเกี่ยวของชุมชนวังอ่างจะแตกต่างจากพื้นที่อื่น คือ การเก็บเกี่ยวข้าวที่ใช้ระยะเวลานาน ซึ่งเริ่มเก็บตั้งแต่เดือนยี่ไปถึงเดือนสี่ หรือช่วงเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงเดือนเมษายน
เดือนห้า (เมษายน-พฤษภาคม)	เมื่อเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ชาวนาชุมชนวังอ่างจะพักการทำนา เพียงเดือนเดียว ซึ่งในระหว่างที่พักการทำนา ชาวนาก็จะทำการแซ่ครก แซ่สาก ที่ใช้ตำข้าว และอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการ

ช่วงเวลา	กระบวนการ
	ทำนา เนื่องจากมีความเชื่อในหมู่วรรณนาว่า เพื่อเป็นการให้แม่โพสพได้พัก ก่อนเริ่มทำนาใหม่อีกครั้งในฤดูกาลทำนาถัดไป

1.5 ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชาวนา

ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวนาชุมชนวังอ่าง ได้แก่

1. พิธีแรก ก่อนที่จะเริ่มกระบวนการทำนา หรือการจัดการกับข้าวในแต่ละครั้ง ชาวนาจะมีความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม โดยจะมีการประกอบพิธีต่าง ๆ ตามกระบวนการการทำนา เช่น แรกไถ แรกหว่าน แรกเก็บ เป็นต้น เป็นพิธีการที่ชาวนาจะต้องดูวัน และเดือน ที่เป็นวันดี

1.1. พิธีแรกไถ เมื่อฤดูการทำนามาถึง ก่อนที่ชาวนาจะไถนา (ไถตะ) เพื่อเตรียมดินสำหรับเพาะปลูกชาวนาก็จะหาฤกษ์ยามเพื่อทำพิธีการแรกไถ

1.2. พิธีแรกหว่าน ก่อนหว่านข้าว ชาวนาจะทำการขุดดินที่อยู่บริเวณมุมนา แล้วท่องคาถาว่า “วันนี้วันดี เดือนดี จะทำการหว่านข้าวหีด (คำว่า หีด หมายถึง ปริมาณน้อย)”

1.3. พิธีแรกเก็บ ชาวนาก็จะมีการดูวัน ที่เป็นวันดีตามความเชื่อของศาสนาพุทธ (โดยเฉพาะวันพุธห้ามเก็บเด็ดขาด) และนำข้าวรวงแรกที่เก็บพร้อมกับท่องคาถา “พุทธัง บางผีหลวง ภูเก็บรวง มึงเก็บซัง ภูเก็บไปข้างหน้า มึงเก็บไปข้างหลัง อัมมัง บางผีหลวง เก็บรวง มึงเก็บซัง ภูเก็บไปข้างหน้า มึงเก็บไปข้างหลัง” เมื่อเก็บได้ 3 รวง รวบแล้วเอามามัดรวมกัน แล้วพูดคาถาต่อว่า “พุทธัง อัมมัง สังฆัง ให้แม่โพสพ จูติ ณ ที่แห่งนี้ เกิด” แล้วหยิบดินมา 1 กำ แล้วนำมาตั้งไว้ โดยมีความเชื่อว่าพระแม่โพสพก็จะจูติ ณ บริเวณนั้น

2. **การขอมือ** เป็นประเพณีในช่วงการเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งเป็นการขอช่วยชาวนาที่รู้จัก มาช่วยเก็บเกี่ยวข้าว ตอบแทนโดยการไปช่วยเก็บข้าวในนาของผู้ที่มาช่วยสลับกันไปมา ไม่มีการเรียกเก็บเงิน

3. **การออกปากเก็บข้าว** ช่วงที่ข้าวออกรวง ชาวนาชุมชนวังอ่างจะใช้วิธีการออกปากชาวนาที่รู้จักให้มาช่วยเก็บเกี่ยวข้าวในที่นาของตนเอง ซึ่งชาวนาบางคนก็ยังไม่ถึงเวลาในการเก็บเกี่ยวก็จะไปช่วย โดยเจ้าของผืนนาจะเลี้ยงข้าวปลาอาหารสำหรับผู้ที่มาช่วยในการเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งจะคล้าย ๆ กับประเพณีลิงแขก

4. **การทำขวัญข้าว** เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ เพื่อเป็นการขอโทษกับพระแม่โพสพสำหรับการเหยียบย่ำในช่วงการทำนาที่ผ่านมา โดยมีเครื่องอันเชิญพระแม่โพสพมาบริเวณที่จัดเตรียมไว้ และมีเครื่อง 12 ประกอบในพิธี เมื่อทำขวัญข้าวเสร็จแล้วชาวนาก็จะนำขวัญข้าวกลับไปยังลอมของตนเองเพื่อเป็นสิริมงคลกับการทำนาต่อไป

5. **การเก็บข้าวขึ้นลอม/การจัดข้าวบนลอม** ไม่มีพิธีกรรมหรือประเพณีใด ๆ แต่ต้องดูวันที่เป็นวันดีตามหลักความเชื่อ

6. **การจุ่มหัวข้าว** คือ การนำข้าวที่เก็บมาจำนวน 3 เรียง เพื่อจะใช้เป็นข้าวจุ่มหัว เพื่อเป็นการเบิกฤกษ์ให้กับการทำนาในครั้งถัดไป

7. **ประเพณีการลากพระเดือน 11** ชาวนาในชุมชนวังอ่างมีความเชื่อ ในช่วงประเพณีลากพระ หากเรือพระถูกลากผ่านที่นาของใคร หลังจากนั้นเพียง 1 เดือน ข้าวก็จะเจริญงอกงามกว่านาผืนอื่น ๆ

1.6 ภูมิปัญญาด้านอาหาร

ในอดีตชาวนาชุมชนวังอ่างทุกครัวเรือน จะมีลอมข้าว (ยุ้งข้าว) บ่อน้ำ เพล้งน้ำ (ตุ่มเก็บน้ำ) เพล้งสาร (ถังข้าวสารที่ทำจากโอ่ง) มีกองฟืน กองถ่าน ตัดบ้านตลอดเวลา โดยคนในสมัยก่อนยึดคติ “กินน้ำฝน อาบน้ำบ่อ ข้าวหุงกับถ่าน ข้าวสาร ช่อมกิน” ซึ่งนอกจากจะใช้รับประทานแล้ว ชาวนายังใช้ภูมิปัญญาในการนำข้าวไปแปรรูปเป็นแป้งเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการทำขนมหวานพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น แป้งที่ได้จากข้าวเหนียวจะใช้เป็น

วัตถุดิบในการทำ ขนมโค ขนมจาก ขนมบัวลอย ขนมเทียน และยาหนม (คล้ายกับกาละแม) สำหรับแป้งที่ได้จากข้าวเจ้าจะใช้เป็นวัตถุดิบในการทำขนมจีน ขนมกวน เบ้าหรือขนมเจาะหู (ขนมเดือนสิบ) ขนมลอดช่อง ขนมเม็ดข้าว และขนมลา เป็นต้น

1.7 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวิถีชีวิต

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวนาชุมชนวังอ่าง ได้แก่

1. **การเล่นว่าว** (ภาษาพื้นถิ่น เรียก การวางว่าว) นิยมเล่นในช่วงระหว่างเดือน มีนาคม-เมษายน หลังจากฤดูกาลเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะใช้เวลาว่างในการคิดค้นทำว่าวของตนเองเพื่อไปเล่นในผืนนา เนื่องจากเป็นพื้นที่โล่ง และ ลมดีสามารถปล่อยให้ว่าวไหลไปตามกระแสลมและปล่อยให้สูงได้ บางครั้งมีการแข่งขันการเล่นว่าวในพื้นที่ ซึ่งถือเป็นการพักผ่อนของชาวนาในช่วงว่างเว้นจากการทำนา

2. **การเล่นลูกกลม** เป็นการพักผ่อนนันทนาการแบบหนึ่งของชาวนา โดยคิดค้นวิธีการทำลูกกลมให้คงทนและมีเสียงไพเราะ ทำให้ได้ใช้ความคิดประดิษฐ์ลูกกลมแบบต่าง ๆ ที่สวยงามและใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยเฉพาะการวิ่งลูกกลมเป็นกีฬาการออกกำลังกายได้ทั้งความสนุกสนานและความสามัคคี

3. **การสานกระจูด** เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่ชาวนาใช้เป็นอาชีพเสริมเนื่องจากในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเป็นแหล่งที่มีกระจูดเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงใช้เวลาว่างในการนำกระจูดมาสานเป็นของใช้ต่าง ๆ เช่น ตะกร้า กระเป๋า เสื่อ (สาดกระจูด) สำหรับใช้เองในครัวเรือน และจำหน่ายเป็นรายได้เสริม

1.8 แหล่งเรียนรู้วิถีชาวนาที่สำคัญของชุมชนวังอ่าง

ในการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ชุมชนวังอ่างมีแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชาวนาที่มีความน่าสนใจ ได้แก่

1. **ศูนย์การเรียนรู้น่ายาประเสริฐ กรรราย** ตั้งอยู่ในตำบลวังอ่าง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช (พื้นที่ลุ่มแม่น้ำปากพนัง) เป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตข้าวตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถเรียนรู้ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชาวนาในลุ่มน้ำปากพนัง อีกทั้งกิจกรรมเรียนรู้การทำข้าวซ้อมมือด้วยอุปกรณ์โบราณ

ภาพที่ 2 ครกตำข้าว ณ ศูนย์การเรียนรู้นายประเสริฐ กรรราย

ภาพที่ 3 บรรยายการสีข้าวด้วยครกสี ณ ศูนย์การเรียนรู้นายประเสริฐ กรรราย

2. **นบบัวแก้ว-ทุ่งนาใต้** นบบัวแก้ว ในอดีตเกิดจากความร่วมมือของคนในพื้นที่ และหน่วยงานราชการของงบจังหวัดนครศรีธรรมราช (โครงการประชาอาสา) ได้ร่วมแรง

ร่วมใจกันดำเนินการก่อสร้าง เขื่อน/ฝายนบบัวแก้ว ขึ้นเพื่อเป็นการผันน้ำเข้าพื้นที่เพื่อทำการเกษตรทำไร่ ทำนา โดยเฉพาะด้านการทำนา ซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณกว้าง เกษตรกรทุกครัวเรือนส่วนมากจะประกอบอาชีพทำนาโดยกำเนิด และในปัจจุบันนอกจากใช้น้ำเพื่อการเกษตรแล้วคนในชุมชน ยังใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อปรับปรุงเป็นแหล่งท่องเที่ยวไปพร้อม ๆ กันภายใต้ชื่อ "นบบัวแก้ว ทุ่งนาใต้" มีการบริหารจัดการ โดยยึดหลักแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จุดเด่นของสถานที่ท่องเที่ยวทุ่งนาใต้ การพักผ่อนของครอบครัว เล่นน้ำที่นบบัวแก้ว กิจกรรมการเก็บข้าวด้วยแคะ การแปรรูปข้าว เช่น การนวดข้าวด้วยเท้า การทำข้าวซ้อมมือ การสีข้าวด้วยมือ การโม่แป้ง การเหยียบขนมจีน (การทำเส้นขนมจีนแบบโบราณภาษาใต้เรียกการเหยียบ) และรับประทานอาหารพื้นบ้านในแบบฉบับชุมชนทุ่งนาใต้

ภาพที่ 4 กิจกรรมโม่แป้งจากข้าวสำหรับทำเส้นขนมจีน ณ นบบัวแก้ว-ทุ่งนาใต้

2. การประเมินศักยภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยววิถีชาวนาชุมชนวังอ่าง

การประเมินศักยภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยววิถีชาวนาในพื้นที่ชุมชนวังอ่าง คณะวิจัยได้ดำเนินการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยววิถีชาวนาทั้ง 5 ด้านตามแนวคิดของ Dickman (1997) และเกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งได้

กล่าวถึงองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าด้านการท่องเที่ยว มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดในทางการท่องเที่ยว (Attraction) ด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenity) ด้านที่พัก (Accommodation) และด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว (Activity) ซึ่งผลการศึกษาสามารถสรุปผลการประเมินได้ดังนี้

จากผลการประเมินในตารางที่ 1 พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวนาชุมชนวังอ่างในภาพรวม อยู่ในระดับ น้อย ($\bar{X} = 2.31$) เมื่อศึกษาศักยภาพรายด้าน พบว่าด้านที่มีศักยภาพมากที่สุดได้แก่ ด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว มีศักยภาพในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 3.34$) ซึ่งจากผลการศึกษาประเด็นย่อย พบว่า กิจกรรมท่องเที่ยววิถีชีวนาเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว และเป็นแหล่งเรียนรู้กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชีวนาได้เป็นอย่างดี รองลงมาได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดในการท่องเที่ยว มีศักยภาพในระดับมาก ($\bar{X} = 2.67$) ซึ่งมีสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญของวิถีชีวิตในอดีต ปัจจุบัน หรือวัฒนธรรมหลักประจำถิ่น ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 2.40$) และด้านที่พัก ($\bar{X} = 2.00$) มีศักยภาพในระดับน้อย ในส่วนของการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น พบว่า การเข้าถึงแหล่งสามารถเข้าถึงได้ด้วยรถยนต์ และยังไม่มีการขนส่งสาธารณะเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ในส่วนของสภาพถนนนั้น พบว่า มีสภาพเป็นทั้งถนนลาดยาง ถนนคอนกรีต และถนนดินลูกรัง และยังไม่ค่อยมีทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชน ในส่วนของที่พักรับรองนักท่องเที่ยวมีเพียงที่พักของภาคเอกชนในบริเวณใกล้เคียงเท่านั้น สำหรับศักยภาพด้านที่มีศักยภาพในระดับน้อยที่สุด ได้แก่ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว ($\bar{X} = 1.15$) พบว่า ยังคงมีเพียงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานเล็กน้อยเท่านั้น เช่น ที่จอดรถ หรือมีสัญญาณโทรศัพท์มือถือเครือข่ายใดเครือข่ายหนึ่งเพียงเครือข่ายเดียวในแหล่งท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามยังไม่มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ไม่มีห้องน้ำบริการนักท่องเที่ยว เอกสารประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว ไม่มีห้องนำสารณะ

พื้นที่สาธารณะให้นักท่องเที่ยวได้นั่งพักผ่อน หรือสัญญาณ Wi-Fi บริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น

ตารางที่ 2 การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนา

ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว	ค่าเฉลี่ย	ระดับศักยภาพ
1. ด้านสิ่งดึงดูดในการท่องเที่ยว	2.67	มาก
2. ด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	2.40	น้อย
3. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว	1.15	น้อยที่สุด
4. ด้านที่พัก	2.00	น้อยที่สุด
5. ด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว	3.34	มากที่สุด
ภาพรวม	2.31	น้อย

3. การกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง

การกำหนดแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง ซึ่งได้นำผลจากการศึกษาบริบทวิถีชีวิตชาวนา และการประเมินศักยภาพองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวมาใช้เป็นข้อมูลประกอบในการกำหนดแนวทางการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการจัดประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม มีผู้เข้าร่วมประชุมได้แก่ แกนนำชาวนาในชุมชน ปราชญ์ชุมชน หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

จากผลการประเมิน และการประชุมร่วมกัน ชุมชนวังอ่างได้มีแนวคิดที่จะพัฒนาต่อยอดในส่วนของการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนา โดยมีแนวคิดการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวนา เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการทำนา รวมถึงกิจกรรมในการแปรรูปข้าวด้วยกรรมวิธีโบราณ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ต้องพัฒนาอย่างเร่งด่วน คือ การพัฒนาบุคลากรของชุมชนเพื่อดำเนินการด้านการท่องเที่ยว ซึ่งจะต้องพัฒนาทั้ง

องค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยว ด้านการบริหารจัดการ และการบริการ นอกจากนี้จากผลการประเมินศักยภาพสิ่งที่ชุมชนจะต้องพัฒนามากที่สุด คือ สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยววิถีชาวนาของชุมชน เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เอกสารประชาสัมพันธ์ แหล่งท่องเที่ยว ห้องน้ำสาธารณะ หรือสัญญาณ Wi-Fi สำหรับบริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น

นอกจากนี้การพัฒนาร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ที่มีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในภาพรวมจะต้องเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาอย่างชัดเจน เช่น การท่องเที่ยววิถีชาวนา จะต้องเกี่ยวข้องกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในการพัฒนาและมอบเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีให้กับชาวนา กระทรวงวัฒนธรรม ดูแลเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวนา สถาบันการศึกษา ทำหน้าที่รวบรวมองค์ความรู้ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จัดทำเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง เป็นต้น หัวใจสำคัญของการพัฒนาท่องเที่ยววิถีชาวนา คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ ที่จะต้องพัฒนาและขับเคลื่อนไปพร้อมกันตัวของชาวนาเอง ก็จะต้องรวมตัวกันทำให้อาชีพและกลุ่มของตนเองเข้มแข็ง เพื่อเตรียมพร้อมรับการพัฒนาต่อไปในอนาคต

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการประเมินศักยภาพพื้นที่เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชาวนาชุมชนวังอ่าง จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. บริบทวิถีชาวนาของชุมชนวังอ่าง กับการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชาวนา

จากการศึกษาบริบทวิถีชาวนาของชุมชนวังอ่างจะเห็นได้ว่าเป็นชุมชนที่มีการสืบทอดวิถีการทำนาอย่างช้านาน ทั้งในเรื่องของความเชื่อ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวิถีชาวนาที่สำคัญต่าง ๆ รวมถึงประเพณีที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ถึงแม้ว่าปัจจุบันการวิวัฒนาการ

ในการทำนาของชาวนาในชุมชนวังอ่างจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย แต่ก็ยังคงมีการสืบทอดบางประเพณีที่มีความสำคัญต่อวิถีชาวนา ซึ่งจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตของชาวนานั้นคู่ควรที่จะรักษาไว้และส่งต่อภูมิปัญญา และองค์ความรู้ต่าง ๆ ให้คนรุ่นถัดไป ซึ่งสอดคล้องกับ สุรศักดิ์ เชื้องาม (2555) พบว่า การทำนาของชาวนาตำบลกบเจาในอดีตมีการปลูกข้าวปีละครั้ง แต่หลังจากมีการสร้างระบบชลประทาน ชาวนาจึงปรับเปลี่ยนเป็นการทำนาปีละ 2 ครั้ง เนื่องจากมีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูก แต่ยังคงใช้การทำนาในรูปแบบเดิมทั้งเครื่องมือ แรงงานคน และสัตว์ แม้ว่าภายหลังจะมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเพาะปลูก แต่ชาวนาก็ยังคงรักษาพิธีกรรมการทำนาแบบดั้งเดิมไว้เพื่อเป็นขวัญกำลังใจในการทำนาของชาวนา เช่น พิธีแรกนา พิธีแรกไถ พิธีขอขมาแม่โพสพ เป็นต้น ในขณะที่วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวนาตำบลกบเจาพบว่า มีการส่งสมทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตลอดจนความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง โดยยังคงยึดมั่นอยู่ในประเพณีอันดีงาม ซึ่งแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรมต่าง ๆ

จากประเด็นดังกล่าวการสร้างมูลค่าและคุณค่าของวิถีชาวนานั้นจึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่จะทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญและคุณค่าของวิถีชาวนา การใช้การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในแนวทางที่จะสามารถยกระดับวิถีชีวิตของชาวนาให้มีคุณค่าต่อคนรุ่นหลังผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชาวนา ซึ่งการสืบทอดวิถีชีวิตภูมิปัญญา วัฒนธรรมและประเพณีของชาวนาชุมชนวังอ่าง ถือเป็นจุดเด่นที่สามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สามารถสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชาวนาให้กับนักท่องเที่ยวได้ เช่น ศูนย์การเรียนรู้นายประเสริฐ กรรราย เป็นแหล่งเรียนรู้การผลิตข้าว ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสามารถเรียนรู้ภูมิปัญญาต่าง ๆ ของชาวนา หรือ นบบัวแก้ว-ทุ่งนาใต้ ที่มีกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การเก็บข้าวด้วยแกะ การ

นวดข้าวด้วยเท้า การทำข้าวซ้อมมือ การสีข้าวด้วยมือ การโม่แป้ง หรือการแปรรูปข้าวเป็นอาหาร เช่น การทำเส้นขนมจีนแบบโบราณ เป็นต้น

2. การประเมินศักยภาพ และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง

จากผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง พบว่า ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่างในภาพรวม อยู่ในระดับน้อย อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินศักยภาพด้านกิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยว พบว่า มีกิจกรรมวิถีชีวิตที่น่าสนใจในอนาคตได้โดดเด่น และสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาที่น่าสนใจในอนาคตได้ เช่น กิจกรรมการแปรรูปข้าวซ้อมมือด้วยเครื่องมือโบราณ กิจกรรมทำนาตามฤดูกาล หรือ กิจกรรมแปรรูปข้าวเป็นอาหารต่าง ๆ ด้วยกรรมวิธีโบราณ ซึ่งถือเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในส่วนของศักยภาพด้านอื่น ๆ นั้น ทั้งด้านการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านที่พัก และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว แม้ว่าจะอยู่ในระดับน้อยแต่เนื่องจากชุมชนวังอ่างยังเป็นเพียงการเริ่มต้นในเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ห้องน้ำสาธารณะ ร้านอาหาร หรือนักสื่อความหมาย ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยว สำหรับแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาชุมชนวังอ่าง สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาภายใต้หลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 2) การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวนาของชุมชนวังอ่างให้มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวตามแนวคิดองค์ประกอบของศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ความน่าสนใจหรือสิ่งดึงดูดของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาภูมิทัศน์ต่าง ๆ ให้สะท้อนถึงเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตชาวนาของชุมชนวังอ่าง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น ระบบการขนส่ง ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว รวมถึง

ข้อมูลต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น ห้องน้ำสาธารณะ ร้านอาหาร ป้ายสื่อความหมาย ป้ายบอกทาง เป็นต้น ด้านที่พัก การพัฒนาที่พักขึ้นอยู่กับความพร้อมของชุมชนซึ่งโดยรวมชุมชนวังอ่างสามารถพัฒนารูปแบบของที่พักเพื่อให้เข้ากับบริบทของชุมชน เช่น ที่พักในรูปแบบโฮมสเตย์ หรือการจัดพื้นที่สำหรับกางเต็นท์ เป็นต้น ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ต้องมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชานนาให้มีความหลากหลาย และมีความสอดคล้องกับบริบทของชานนาชุมชนวังอ่าง ซึ่งผลของการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับ นำขวัญ วงศ์ประทุม และคณะ (2561) การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหมู่บ้านวาวี จังหวัดเชียงราย พบว่า ควรมีการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพิ่มขึ้นเพื่อดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาศักยภาพด้านการจัดการของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การพัฒนาด้านการตลาด และศักยภาพด้านการพัฒนามาตรฐานการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านค้า ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และกิจกรรมต่าง ๆ ในการท่องเที่ยวชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ มณีรัตน์ สุขเกษม (2559) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ 1) ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 3) ด้านการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น 4) ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 5) ด้านการบริการและสิ่งอำนวยความสะดวก และ 6) ด้านการตลาดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัย เรื่องการประเมินศักยภาพพื้นที่เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชาวนา ชุมชนวังอ่าง จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล โดยมุ่งเน้นในส่วนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่จะใช้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว การใช้วิถีชีวิตของชาวนามาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวอาจเป็นสิ่งที่สามารถตอบโจทย์ของนโยบายได้ทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลด้านนโยบายควรมีการผลักดันและนโยบายที่ส่งเสริมชุมชนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากการท่องเที่ยววิถีชาวนายังเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชนวังอ่าง ดังนั้นเรื่องของการสร้างองค์ความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะคงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะให้เกษตรกรปรับตัวเข้ากับงานภาคบริการอย่างง่ายดาย นอกจากนี้การสนับสนุนเพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการท่องเที่ยวถือเป็นเรื่องจำเป็นที่หน่วยงานควรดำเนินการเชิงนโยบายและส่งเสริมชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชาวนาของชุมชนวังอ่าง ควรมีการดำเนินการใน 2 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. การพัฒนาองค์ความรู้และการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีชาวนาภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับงานภาคบริการ การขับเคลื่อนการท่องเที่ยววิถีชาวนาของชุมชนแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

2. การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชาวนาของชุมชนให้มีความหลากหลาย และเหมาะสม สามารถตอบสนองกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ต้องการ

ประสบการณ์การท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง รวมถึงวางเป้าหมายของกลุ่มนักท่องเที่ยวให้ชัดเจน เพื่อการพัฒนากิจกรรมให้สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ที่สำคัญการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ควรให้อยู่ในกรอบ และสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยในอนาคต

การประเมินศักยภาพพื้นที่เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิต ชุมชนวังอ่าง จังหวัดนครศรีธรรมราชในครั้งนี้ เป็นการประเมินศักยภาพเบื้องต้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีชีวิต อย่างไรก็ตามเนื่องจากชุมชนยังอยู่ในช่วงของการเริ่มต้นดำเนินการด้านการท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในหลายๆด้าน ซึ่งงานวิจัยสามารถเข้าไปช่วยสนับสนุนชุมชนได้ เช่น การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว การวิจัยเกี่ยวกับด้านการตลาด การพัฒนาบุคลากร รวมทั้งการวิจัยเกี่ยวกับมาตรฐานการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนา และยกระดับการท่องเที่ยววิถีชีวิตของชุมชนได้ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมการข้าว. (2559). *วิธีการปลูกข้าวของประเทศไทย*. <http://www.ricethailand.go.th/rkb3/title-index.php-file=content.php&id=001.htm>.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2559). *วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗).
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2553). *คู่มือการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). *รายงานสภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว*. ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 มกราคม-มีนาคม 2563. www.mots.go.th.

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2562). *ทิศทางการท่องเที่ยวไทย 2562*.
<https://www.tatreviewmagazine.com>.
- โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2552). *สภาพทั่วไป
 โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ*.
<http://www.rid.go.th/royalproject>.
- ชัยวัฒน์ เอื้อประเสริฐ. (2549). *บทบาทการพัฒนาชุมชนขององค์กรธุรกิจและองค์กรการ
 กุศลในจังหวัดอุดรดิตถ์* [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัย
 ราชภัฏอุดรดิตถ์.
- ชาย โพธิสิตา. (2550). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่3).
 อมรินทร์พรินตติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2546). *การพัฒนาหลักสูตร และการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร*. สุวีริยา
 สาสน.
- นำขวัญ วงศ์ประทุม, มุกตา นัยวัฒน์, ขวัญฤทัย ครองยุต, ดวงศิริ ภูมิวิษุเวช, พรรณิภา
 ชาวคำ, และบวรพจน์ หิรัณยรัศมีกุล. (2561). การประเมินศักยภาพแหล่ง
 ท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหมู่บ้านวาวี จังหวัดเชียงราย.
Dusit Thani College Journal, 12(2), 113-150.
- ภูมินทร์ ยุคุณธร. (2544). *ศึกษาสภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต*
 [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ภาณุรังษี เดือนโอ้ง. (2550). *การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดมุกดาหาร
 ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวชายแดน* [วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต].
 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มณีรัตน์ สุขเกษม. (2559). *แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตำบล
 ดงขี้เหล็ก อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี*. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์
 อีสเทอร์น*, 10(4), 97-112.

- วิทยากร เชียงกุล. (2527). *การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์*.
 สำนักพิมพ์ฉบับแรก.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2532). *หลักการพัฒนาชุมชน การพัฒนาชุมชนประยุกต์*.
 โอเดียนสโตร์.
- สุรศักดิ์ เชื้องาม. (2555). *การปรับเปลี่ยนและการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวนาตำบลกบเจา
 อำเภอบางพล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ถึง พ.ศ. 2549*
 [สารนิพนธ์มหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุรศักดิ์ แก้วอ่อน และคณะ. (2562). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวิถีชุมชนอย่างยั่งยืนใน
 อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
 และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุวภัทร ศรีจองแสง และคณะ. (2561). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเชื่อมโยงวิถีอีสานใต้บน
 ฐานอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยว*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและ
 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Dickman, S. (1997). *Tourism: An introduction text*. 3rd ed. Hodder Headline.